

Написане листається

ВОЛОДИМИР ТА РОЗАЛІЯ ВИННИЧЕНКИ: РОДИННЕ ЛИСТУВАННЯ (1921–1949 РОКИ)¹

1924 рік

№ 106

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

14–III–[1924]

Ді, одержала картку від п[ана] Руд[ичіва]¹. Прийшли гроши 1500. Посилаю тобі з них 100 м[арок]. Слідуючи придуть зараз же. Напиши, чи зразу ж і посилати? Сподіваюсь, що вистарчить на перший рахунок. Листа посилаю одночасно. Сиж у Ів[ана] Панасовича², який вітає тебе.

Будь здоровий, мій. Пиши, не лінуйся.

Т[воя] Р[оза].

[Текст написаний на зворотному боці квитанції, датованій 14.3.24, про одержання Розалією Яківною 120 марок].

№ 107

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

14–III–[1924]

Шлемо привіт після лікеру, коньяку та всього, що дала нам на новосіллі Аріадна Петровна!¹ Р[оза]

[Далі написано різними почерками й не все розбірливо]

Привет! [Підпис нерозбірливий]

Кирилич золотко, пьем за Ваше здоровье – я уже совсем пьяная, пою – и скоро затанцую.

Елена Гог[оберидзе]²

Выздоровливайте, дорогой Владимир Кирилович, скорее и приезжайте.

Ваш М. Виленский.

Шлем привет и пожелание всего лучшего многоуважаемому Владимиру Кириловичу [Без підпису, дужкою підтягнуто до попереднього тексту, очевидно, написано дружиною М. Віленського, Юлією Володимирівною].

Привет, скоро посетим. Л. Гогоберидзе³.

Тебя здесь нет, но ты со мною? [Наступний рядок і підпис нерозбірливі].

Сердечный привет шлю, хотя в Вашей открытке мне привета не было. Тамара⁴.

Меня Вы вероятно вообще не помните, но все же и я шлю Вам сердечный привет.

Таня [Прізвище нерозбірливо].

[Далі знову рукою Розалії Яківни]

Діта, мені йдеться, сьогодні знову повели в гості. Голова болить ледве не лусне. Гроши виспала, сподіваюсь придуть в понеділок.

Ночевать поїду в Friedenau⁵.

[Листівка].

¹Продовження. Початок див.: Слово і Час. – 2015. – № 1-8.

№ 108

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

14–III–[1924]

Дітонько, ще нема мені повідомлення про те, що гроши прийшли. Посилаю тобі 50 м[арок], щоб вистарчило заплатити за тиждень. (Цей тиждень коштуватиме менше, ніж слідуючий, бо ти ж його почав з понеділка, а платиш в суботу. Тільки що підрахувала, що тобі треба ніяк не менше 100 м[арок]. Нічого не зробиш, треба їхати в Берл[ін]. Я все сподівалася, що гроши з Пр[аги] встигнуть вчасно. Сьогодні поїду, завтра, значить, вишлю ще, а коли рахунок твій буде дійсно в суботу, то може твоїх 100 і 50 вистарчить. Мені досадно, що я прогавила срок і вчасно не пошукала грошей, але я думала, що з тебе візьмуть за тиждень вперед і не стільки приписів лікаря буде. Дуже мені страшно посадить тебе. Прости свого поганого міністра¹. Цілую прекрасну голову. Чекаю нетерпляче відомостей про перший сеанс.

*Бажаю спокою, легкої іронії, але не дуже! У нас все гаразд. Всі вітають. Резі чекає.
Твоя К[оха].*

[Листівка].

№ 109

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

15–III–24

Вчора відмовився від гіпнотичних сеансів. Лікар явно був невдоволений, переконував мене, що треба робити далі, але я сказав йому, що хочу спробувати власною волею перемогти свої стани, при чому, примусив його згодитись із тим, що найвірніше забезпечення видужання є тоді, коли сам хворий в собі має ліки, коли він сам себе лікує. Розуміється, я голову свою не дам за те, що конче сам вилічу себе від чулості до шумів, але ще менше я можу поручитися за лікування лікаря. Навіщо ж мені витрачати великі гроші за те, що мені ніякої користі не дасть і в що я вже зарані не вірю? Я заспокоїв лікаря тим, що пообіцяв йому, коли я сам собі не поможу, то знову вернусь до його.

Але от у инчий метод лікування моїх нервів я починаю вірити, а саме: в сильні, здійснюють засоби, як напр[иклад]: гарячо-холодний міцний душ (з пумпи!), в холодні обтирання тіла, а надто спина, навіть в електризацію, як сильний масаж. То, здається, помилка була боятися, що мене такі засоби дратують і розбивають. Тепер я починаю приходити до того самого висновку, що й у психічних явищах: не поблагати їм, не боятись їх, а йти їм назустріч, боротися з ними груди на груди. Не уникати шумів, а прийняти їх як нормальне, примусити свою психіку не звертати виключної уваги на них. Так само з фізично-нервовими явищами. Я боявся холодних обтирань, душів і т. п., бо це піднімало й дратувало мій спинний мозок. Але тепер бачу, що іменно це треба робити. Нехай дратується, а потім “звикне”, як кажуть. Не звикне, а укріпиться. Ці душі й обтирання викликають прилив крові до нервових центрів, викликають більший рух, діяльність, а значить оздоровляють. Перші дні, дійсно, я був як намагнічений, скудочений весь нервово, в спині з’явилися болі, щемління збільшилось. Я цілу ніч, не могути спати, передумав: що його робити, – кидати та прохати змінити всі ці страшні душі на тихі ванни, чи лишити так і подивитись, що з того вийде. Рішив: лишити. Як буде ще гірше, кину. Так і зробив. І от уже сьогодні (та й учора) підняття зменшилось, а самопочування краще. Став ліпше. А тим часом учора душ був дужчий і, крім його, штрикнення та електризація. Значить, поки що злого в сій методі немає. А коли логічно міркую, то знахожу пояснення: щемління в спині й ногах були ознаки ослаблення діяльності нервових кліток. Занадта дразливість і швидка втома, апатія – результат тої самої слабости нервових клітин. Як мускули можуть бути ослаблені від різних причин і болоче реагувати на дратування, після чого – швидка втома, так, очевидно, й нервові клітини. Але як мускули рухом, масажом, вправою, притоком до

них крові можна підняти, відновити, зміцнити, так, очевидно, й нерви. Отже, не розслабляючі методи треба, а здимаючі. Ці душі викликають страшенний гін крові по тілі, а надто в тих місцях, які спеціально підставляються під душ. Що значить, наприклад, що в мене з'явилися тепер ті самі болі в спині, що були колись літ 18-20 назад, які потрохи зникли й на їх місці (напр[иклад], під лопаткою) почалося чудне щемління? Я собі поясню це явище так: 18-20 літ тому назад через різні причини в тих місцях почав відбуватися хоробливий процес, який на [зо]вні давав про себе знати болями. Ці знаки алярму¹ не допомогли, нервові клітини лишилися без помочи. Навпаки, їм завдавалося те саме, що викликало болі. Болі почали зникати, але процес перейшов у щемління, себто чулість нервів остільки ослабла, що вже кричати не можуть, а тільки шиплять. А потім, очевидно, повинні замовкнути, але це мовчання паршиве. Отже, коли тепер знову з'являються ті болі, це, мені думается, іде "обратный" процес, вертається більша чулість, крик. Коли дати поміч, то можна вернути до здоров'я і крик стихне, настане мовчання, але це мовчання буде хороше. От така моя "теорія". Розуміється, може, я помиляюся. Але що ж мені робити, коли у вас, лікарів, спеціалістів, я не можу знайти пояснення цим явищам. Ти ж згадай: ні один лікар ні разу не сказав, що це таке це щемління. "Нервове". Ну, певно, що нервове. Але через що, що саме воно має значити. Не може ж бути якогось явища без причини. Так же? Отже, я й стараюся знайти сам яке-небудь задовольняюче пояснення. Не з одної тільки цікавості, а ще й для того, щоб, знайшовши пояснення, краще орієнтуватися й діяти.

Словом, побачимо: коли мені буде йти краще і (при всіх відповідних умовах) стане добре, то, значить, моя "теорія" в кожному разі не пошкодила боротьбі з явищами, а, може, й є правильна. З цього ж випливає, що мені треба продовжити своє перебування тут і, може, довести до кінця, як ми гадали. Якщо лікар не поставить скажених цін за вштрикнення й радіацію, то вже можу сказати, що лишуся. (Вштрикує... Testogan!). Але якось усе воно в цього лікаря не... точне, нема тої у всьому певності, досконалості, що є в деяких лікарів. Гіпнотичні сеанси робить непевно, без тих рисочок, які дають уяву про велику практику, досвідченість, знання справи до тонкості. Вштрикнення... помилився й прописав мені Teligan (для жінок!) Та добре, що схаменувся... Електризацію робив і півгодини не міг знайти якихсь "шурупів", без яких не міг пустити току. Ти розумієш, що для такого пацієнта, як я, це не викликає великої віри в лікаря. Я, правда, на його якраз менш усього покладаю надій. "Papa Schütz" (Bademeister)², як його тут називають, має більше значіння. А головне – природа, спокій, сон і моя воля. Вштрикнення ж і електризацію мушу приймати, бо тут таке правило, що всі приписи лікаря мусять виконуватися точно.

Отже, буду ждати рахунку. Гадаю собі, що не поставить він більше як по 5 марок за вштрикнення й електр[ичний] сеанс. Це складатиме 30 марок у тиждень. Можна витримати. Але як по 10 м[арок], то, мабуть, буду тікати, бо це вже чорт зна що. Хоч дуже шкода, бо починаю вірити в добрий успіх. Правда, через кілька днів може ні з того, ніби, ні з сього настати погіршення і я хотітиму покинути. Але поки цього немає, то мені б хотілось довести справу до кінця й перевірити. Що ж до гіпнозу, то, коли не поправлю себе натуральними засобами, то ми його з тобою проведемо. А як не вдасться нам, то знайдемо відомого, випробованого гіпнотизера. Поїду в другу країну, а знайду!

Товариство тут мінливе, – сьогодні одні, завтра прибувають нові. Але є група постійних. Досить симпатичні люди, хоч значних (з вигляду) немає. Як я й писав тобі, часу нема на роботу: сніданок від 8 до 9. О 10¼ в мене душ або масаж. Після цих маніпуляцій треба ½ – 1 год[ину] гуляти, отже від 11-12. Від 12 до 1 є вільна година. Від 1 – 2 обід. Від 2 – 4 – Liegekur. О 4 – 4½ – Vesper³. Від 4 ½ – 5 ½ – 6 треба гуляти. Від 7 – 8 вечеря. Після вечері трошки музики і спати. Отже, вільних є години дві в день.

Вчора в салоні грали, – музика була приємна, я думав про тебе і солодка туга за тобою зараз же обхопила мене. І страшенно мені хочеться, щоб ти на місяць

приїхала сюди, пожила оттак в спокою, в тиші, в хорошій обстановці. Подумай собі: люди їздять регулярно що півроку на 6 тижнів у санаторію, а ми за все своє життя ні разу (при всій скаженности нашого життя!). Ну, та нехай. Це ще буде. Правда, моя єдина Кроха, моя найдорожча істота на земній планеті (поруч з батьком!). Ну, треба вже бігти на масаж. Пригортаюсь до тебе всією душою!

В.

[Над текстом першої сторінки в перевернутому вигляді дописано:] Звичайно, дитинко, краще взяти за хутір 25-30 т[исяч], ніж 20. Але я сумніваюся, чи дадуть нам стільки. Та й коли? Та чи варто лишати себе зв'язаними ще на невідомий час за ці 5 т[исяч]? А проте як бачитимеш, що слід інакше зробити, то роби так, як тобі здаватиметься кращим. Що сказав Mösch?

[Під текстом третьої сторінки в перевернутому вигляді дописано:] Якраз, як ішов кидати листа, прийшла пошта і принесла гроші й листи від тебе. Дякую, моє сонце рідне! Ввечері напишу докладніше!

№ 110

Розалія Яківна – Володимир Кирилович

[Берлін – Фрідріхрода]

16-III-[1924]

Ді, я ще в Берліні, голова моя боліла 48 годин і сьогодні я зовсім з вати. Сонця нема, сіро, трохи тоскно мені, але я беру себе в руки. Сьогодні ночувала у Л[єночки] крадькома від Ю[лії] Вл[адимирівни].

Тяжко тут живеться, безгрошевьє повне. Л[єночка] почуває себе хворою, уникає жалітись, але каже, що весь світогляд у неї міняється під впливом фізичного самопочування. От, і вона навіть мусить признатись в цьому, не дивлячись на всю її метафізичність.

Я чекаю повідомлення від тебе. Листи йдуть дуже довго і ти лінуєшся писати. Чи лишається у тебе трохи часу поза лікуванням? Як почуваєш себе? Ді, мій єдиний. Коли ж ми з тобою, нарешті, вільні, спокійні зможемо поїздити по світі? Ю[лія] В[олодимирівна] сказала мені написати в [нрзб.], запитати про ціни в пансіоні. Я вже написала. Листів більше не від кого не одержую. Чи пишеш ти до Праги?

Паспорти наши ще не готові, одіслани, здається, в Берлін, і ми мусимо чекати. Так мені відповіли. Сьогодні одержу твого листа, якого з великим непокоєм чекаю. Туга ти моя! Пиши карткі.

Тв[оя] К[оха].

[Листівка відправлена з Берліна].

№ 111

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

16-III-24

Дитинко, ти, здається, знову помилилась: замість 150 марок ти написала, що прийшло "1500". Чого 1500? Корон чи марок? І чи 1500?

Рахунку ще не давали, але мій розрахунок такий, що на місяць треба на все, і на дорогу, не менше 6000 ч[еських] к[орон]. Коли пришло Прага 5000, то можна не журитись.

Отже, я лишаюсь на весь місяць, а, може, як треба буде, ще на один тиждень більше.

Як мені сумно, що в тебе холодно. І так мені боляче, що мені тепло й добре. Топи два-три рази й багато. Чого ж ти жалієш? А чи ти робиш хоч годину Liegekur? Роби, Кохонько. І знаєш що: роби холодне обтирання. Я гадаю, що тобі це буде ще краще, ніж мені. Якщо вийде так, як я гадаю, то надалі умиватись і лягати спати буду з холодним обтиранням усього тіла, особливо спини.

В моїх попередніх листах ти вже мала відповідь на свого хорошого листа, де радиш мені не спішити й не кидати. Щодо гіпнозу, то це не біда, що тут кинув. Не можна робити, коли сумніваєшся в лікареві. Ми ще маємо часу перед собою

багато. Головне – не гіпноз, а інший, новий штандпункт¹, праця над собою. Я знаю, що зо сном у мене буде ще багато роботи, але знаю вже, що свого доб'юсь.

Дуже добре, що Леночці ніяких докорів не робила. Бо й смішно докоряти людям, що ми не маємо для них цінності. Або ж треба стати для них цінними, або ж наші цінності їм не пасують. І в одному й в другому випадкові докори ні до чого. А чим же вона все ж таки пояснює таку свою дивну неухважність?

Голубонько, пришли мені разом з “Lüde” укр[аїнські] ноти, той зшиток, де “Ой, зійди”. Хочу пропагувати укр[аїнську] пісню. І кілька марок з Росії пришли, тут є один колекціонер, то треба зробити йому приємність.

Сьогодні їдемо на санках у гори, Ausflug². Мабуть, коштуватиме це марок 15, але ніяк не можна було відпекатись. Тут переважно, видно, люди заможні й трудно такому капцанові, як я, з ними жити. Про це напишу другим разом.

Коли б можна було взяти за хутір 22000 м[арок], я був би задоволений, – нам лишилось би 4000 дол[арів] чистих. 20000 трохи замало, але, коли ніхто не купує, то й це добре. Аби років на два себе забезпечити та тобі спочинутися десь у санаторії з місяць. Ну, до завтра!

[По боках дописано:] Цілую твої рідні прекрасні очі! – Сплю вже краще. А ти як? Чого так мало про це пишеш?

[Листівка].

№ 112

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

16–III–24

Дитинко моя дорога! Поїхав з товариством у гори на санках. Уяви собі: сніг більше ніж як метр лежить ще в горах. Обнімаю мою ясну! Спасибі за привітальну картку з новосілля! Цілую.

В.

[Листівка. На лицьовому боці – фото засипаних снігом будівель].

№ 113

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

18–III–[1924]

Вчора одержала твого листа, дітонько. Добре, що ти лишив собі щілинку. Лишитись можеш у кожному разі й надалі. Мені страшенно приємно було читати, що ти не уникаєш людей. Спасибі тобі, мій Крох, що ти робиш собі перебування там трохи легчим. Коли вже працювати, через брак часу, не можна, то принаймні гуляти можна, балакати, мати вправи в мові.

Я себе ці дні погано почувала, головний біль був через Боткіна¹, і щось зробилось з оком. Тепер я слипа-блинда на оба ока. Це я в жарт, але очі болять, сльози і на одному щось вроді ячмінця. Може, й голова від того болить. Погано лише, що робити не можна і читати також. Але це швидко ліквідується. Роблю примочку, каплі й т[ому] п[одібну] гадость. Прошу тебе спатки, моя дитино, цілую ніжні очі.

Твоя.

[Листівка. На поштовому штемпелі дата – 17.3.24].

№ 114

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

17–III–24

Сижу в своєму торішньому фотелі. Так само переді мною розгортається рівнина, оточена горами. Але на горах сніг лежить, і сонце не так пекуче, як торік. Фотель мій зберігся так, наче я його вчора залишив. Чую до його велику ніжність, мій тихий товариш у роботі, такий невибагливий, зручний, м'ягкий за всі пружинясті фотелі в світі. І ялинки стоять так само, і кудлата тирса, і вереск. Тиша і в ній шипуча музика захриплого вітру.

А твоїй докір, що лінуюся писати, не виходить мені з голови. Незаслужений: щодня пишу. Не було того дня, щоб або листа або картку не написав. Докоряй, дитинко, почті чи кому хочеш, а я не винен, аж ніяк! Правда, вчора забув наліпити марку й мені вернули листа, і він пішов сьогодні. Але ж ти пишеш про попередні листи!

І так само не виходить з голови й серця твоїй біль голови. 48 годин! Ти, значить, мало їси, погано, не смачно. "Шпарш"! Я готов через це покинути Friedrichroda і їхати додому. Ти повинна їсти так само, якби я був дома. Чуєш? А то їй-богу кину все й приїду.

А як тільки продамо хутір, зараз же поїдеш або сюди в санаторію, або в Італію, навіть мене не дожидаючись. Я муситиму їхати в Прагу.

Ну, треба йти додому. Сидіти воєко, сонце сховалось, фотель мій не гріє знизу. Обнімаю тебе звідси і всі ми (я, фотель, ялинки) шлемо тобі наш любовний привіт.

[По боках дописано:] Дітонько, вишли мені "Чесність з собою" на німецькій мові. Не забудь за "Lüge"!

[Листівка].

№ 115

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

17–III–24

Так ти "жуїруєш жізнью", дитинко? Я теж. Учора на санках їздив у компанії з пацієнтами в гори (послав тобі звідти картку). [А сьогодні і тут випав сніг].

Моє самопочування стоїть на доброму. Вчора від зміни погоди почував себе мляво, але не піддавався. Навпаки, цілий вечір у салоні "залицявся" до місцевих дам. Ти можеш собі уявити моє залицяння: балакав й трошки ("немньошко") жартував. Одначе є й невеличкий "роман". Спочатку я не помітив цієї жіночки, чи вона на кілька днів виїжджала, але оце помітив. Вона – з картин Ботічеллі¹. Я її так і називаю "Ботічеллівська Голівка"². Молоденька (22 літ) жіночка, з блакитно-зеленими очима, довгастим овалом. Дуже мила, має якесь горе, не може спати, багато курить. "Роман" наш – чисто санаторський: погляд, кілька слів і посмішка. Але для мене, принаймні, є стимул до балакання по-нім[ецьки], бо инакше, мабуть, і не говорив би зовсім. Хочеться мені пролізти в глибину її життя й подивитись, як воно складається тепер у цих колах. Але без роману цього зробити неможливо. Але й без цієї мети мені її від душі шкода. Я певен, що вона тобі дуже вподобалась би. Не буржуазного типу характер. Трошки соромлива, проста, щось дитяче в ній, і разом з тим буржуазна елегантність. Цікава мішанина хорошого з поганим.

От бач: я й тут зівка не даю. Хоч тутешній "зівок" дуже й дуже скромний та так на скромність, очевидно, й засуджений.

Хто ж то збирається мене тут "посещать"? Скажи ти тим "посетителям", що тут сніг, і що на двоколесах абсолютно не можна їхати. Хіба що нижче? Та я, правда, не дуже-то й вірю, що вони здійснять свою загрозу. Хто був на новосіллі? А чому Ю[лія] В[олодимирівна] не підписалася на картці? Не було її?

Моя Кроха єдина. Ніжна, рідна, як хочу я до тебе! Вічна, вічна історія! (Зовсім не погана).

От тільки муляє мене, що я нічого не працюю. Нема часу: оце зараз мушу бігти брати душ, потім треба laufen³ 1 год[ину], потім на обід, Liegedkur і т.д. А ввечері яка ж робота на ніч? Та й німецьку мову треба йbung⁴ робити.

[По краях дописано:] З цікавостю жду результатів оповістки.

Будь весела і бадьора, моя єдина!

B.

[Листівка].

№ 116

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

18-III-24

Дітонько! “Lüde” нема у нас. Посилаю ноти, марки й “Ч[орну] Пант[еру]”. Здається мені, що Lüde вже йшла в Hamburg’у (В рахунках Кіерен[hoer’a] було це місто, на жаль, відіслала Левіцькому рахунки).

Грошей з Праги прийшло 3000 кор[он]. Одіслала тобі 1000 (з перис[ланої] партії 1500). Маю ще біля двох тисяч. Ю[лія] Вл[адимирівна] одмовилась поки що брати позичені нам 100 мар[ок]. Першого квітня обіцяно Прагою ще 2000. Це є позичка Гр[омадського] Коміт[ету] тобі. Я вже послала розписку, підписану мною, на 3000. Отже, спокійно можна тобі сидіти там і брати все, що можна. Страшенно мені шкода, що ти не можеш почувати себе вільно в грошах. Це так зв’язує! Я б хотіла, щоб це не було так. Пошлю тобі завтра-післязавтра те, що у мене ще є, а ти не жалій і не тиснись. Собі я також лишу, не бійся. Ми не зробимось багатими, якщо ти зекономиш 50 м[арок], а там почуватимеш себе значно гірше. Серце моє, на цей раз ти вже не зможеш докорнути мені, що мало пишу? Бажаю тобі спочинуту добре.

Твоя Р[оза]-К[оха].

[Листівка].

№ 117

Розалія Яківна – Володимир Кириловичу

[Рауен – Фрідріхрода]

18-III-[1924]

Радість моя! Відповідаю тобі на листа про Волю. Зо всім згожуюсь з тобою, але тільки не з тим, що мені легче. Ти не можеш собі уявити, як мені тяжко бути послідовною, методичною, зтриманою. Тепер, коли слідкувати почала за собою, як на злість, ще з більшою силою вибухли всі негати́вні риси мого характеру, й приводять мене в отчай. Я кажу собі: тепер ти маєш зробити те й те. І зараз я відчуваю надзвичайну огиду до того, що маю робити. Я готова робити щось інше, але не те, що треба. Писати листа, говорити по телеф[ону], їхати в Берл[ін], йти на прохід; одним словом, все викликає в мені протест і протиділання. Я живу як з найгіршим ворогом в хаті.

Можливо, що тут знову якась помилка. Що фіксує свою увагу на цих моментах, я тим самим підкреслюю їхнє значіння, трудність. Хто його знає. Це таке саме почуття, коли ти іноді мені кажеш [наступний рядок не прочитаний через дефект копії]

І я, що збиралася встати, вже встати не могу. Повір, дітонько, що я не перебільшую, це так. Взагалі я, шукаючи пояснення моїх станів, прихожу до висновку, що в мені є багато дегенеративних моментів, які засорюють здорову фізично натуру й з якими боротись не так-то легко. Коли зрівнюю нас обох, то бачу, що тобі ніяк не трудніше, ніж мені. Ти вже проробив багато. У тебе вже є порядок, дисципліна, звичка до праці, почування обов’язку активного й, головне, еміння хотіти. Я ж вся є пасивність. Цього одкидати нема чого, й мені треба, дійсно, змінити перше свою природу. Я навіть тепер і не дуже себе мучаю, бо чекаю на твою поміч. Але я також вірю, що й мені це вдалося. Щодо тебе – то сумнівів ніяких не маю.

Крім того всього, у мене є спішна робота, яка дає мені право нехтувати іншими обов’язками. Я вже й тим задоволена, що хоч помалу, але все ж роблю цю роботу. Подорожі до Б[ерліна] вибивають з колеї, забирають часу багато й заважають, але без них не можна.

Я все думаю про нас, про новий метод жити. Мене перспективи приводять в захоплення. Життя офарблюється такими чудовими фарбами, що зразу відчуваю себе 19-літню. Іноді страшенно хочеться розповісти людям про наше одкриття, але я робити цього не буду. Об’яснити так, щоб поняли – нема можливості, й

вийде якась бідна утопія. Треба, очевидно, щоб кожна людина прийшла до цього сама. Дітонько, а нас же двоє! А ми ж можемо допомогти одне – одному!! Ми розуміємо одне одного з півслова, з натяка й навіть мовчки. Це таке щастя, повнота, радість. Спасибі тобі за все, ніколи б не прийшла сама до цього, й хто знає, що взагалі лишилось би від мене. Але допомогти мені тобі прийдеться. І не мало. Значить, і ти про це думаєш весь час? І от, коли ми будемо собою задоволені, – тоді ми поїдемо вдвох до Італії. Так, мій єдиний? Нікого не хочу мати з собою. Тобі цю можливість Прага дасть. Вони, справді, дуже уважні до тебе. Я написала М[икиті] Юх[имовичу] листа з подякою. Не дуже палкого, але цілком досить його. Зрештою, було б свинством, коли б вони не допомогли в такий момент. Щодо Леночки, то я вже тобі писала. Вона прислала мені картку, потім позвонила. Вибачалась дуже, об'яснила, як це воно вийшло. Жаліла, просила й т. п. Було б смішно тягти далі моє незадоволення. Та для нас же це тепер дурниці. [Останній рядок листа не читається через дефект копії].

№ 118

Розалія Яківна – Володимир Кирилович

[Рауен – Фрідріхрода]

18–III–[1924]

Моя ти дитинко рідна! Простукотіла сьогодні цілий день, і все ж навіть своєї порції не написала. Погана з мене працювниця! Просто не знаю, що мені з собою робити. Я тобі покаюсь у всіх своїх зріхах. Не роблю а ні лігікур, а ні гімнастики. Першого не роблю, бо не встигаю й так написати за день свої дванадцять сторінок; стараюсь, сижу, здається, цілий день, і не виходить. Другого не роблю, бо занадто холодно, та ще до того й Боткін. Ранком у мене багато деяких сторонніх справ вроді листів, Кеті, яку треба одправити до школи, що вимагає певної уваги, бо інакше піде без сніданку, нічого не візьме з собою і т. п. Обтірання робила б охоче, та починати в такий холод неможливо. Я розумію, що тобі вже й не уявляється як слід, що таке наш холод, але я не можу собі уявити, як це я обітруся холодною рукавицею й так стоятиму деякий час. Ні, мені й лягати щодня мучительно, бо я сплю в спальні, де не топлю. Коли б я підігнала свій переклад, я б вільніше й спокійніше могла жити, а так не можу. Мені боляче писати тобі такі невтішні річі, але не можу ж я ховати. Я навіть і не задаю собі таких завдань, а чекаю на кращі часи. Ти мене не жалій, дитинко, у мене в хаті тепер зовсім тепло, тільки в мене й тепло, та я все більше сижу у себе. Коли б віддала дві години на лігікур, то у мене зовсім часу не вистарчило б ні на що. Тепер пів на дев'яту. Ввечері був Лукас і одібрав у мене час, а вчора Кунке¹, а позавчора сестра і подруга Кеті. Є тисяча дрібниць, які одбирають увагу й час, і з якими не можна боротись. Але ти не сердься на мене. Я гадаю, що швидко зможу робити більше для себе.

Про Леночку я вже тобі писала. Вона була в той день у грузинів, куди була заликана вдень, раніше, ніж з нами умовилась. Приїхала туди в два, але господарів не було, чекала до п'яти, потім незручно було виїхати зразу, була ще Нуца², умовляли пити чай, і т.п. А коли приїхала пів на десяту в місто – вважала, що вже пізно. Ранком не знала, коли іде потяг. Я сказала, що не сержуся, але не розумію, як би я могла так зробити. Вона сказала: “З кожним може трапитися нещастя”. Тепер-то я знаю, що це було зроблено з мученьєм для себе, але сили волі у неї не дуже-то багато. Дітонько, мабуть, скоро її вже не буде в Берліні. Її пишуть з Тіфлісу, що мати її хвора і дуже прохає приїхати якомога швидче, але грошей не присилають і паса у неї нема. Все ж я думаю, що вона швидко поїде звідси. І тоді вже буде справжній кінець. Вона все прохає її не кидати, каже, що мусить приїхати швидко знову за кордон, але хто його знає, тяжко загадувати так на довго, та ще з людиною, з якою в суті справи так мало спільного. Але мені шкода її. Шкода за безглуздий шлюб, за те, що покалічила собі життя. Тепер вона в страшному клопоті, без грошей не може пальцем ворухнути, а грошей абсолютно ніяких нема.

У Марк[уш]ек справи неважні. Виникає питання, чи не пред'явити М[арку] Г[ригоровичу] договір з Думбадзе до суду. На щастя, лист з договором випадково уцілів і в ньому сказано, що два відсотки зо всіх сум, як адвокатський гонорар, а такий гонорар страшенно шанується у всіх країнах. Від Далінди поки що також нема діла. Все чекають вони. Я пропустила день рождиння Ю[лії] Вл[адимирівни], і вона була на мене страшенно, здається, ображена. Але я правда не винна, я ніяких днів не пам'ятаю. Мені останній раз було трохи ніяково і важко з Ю[лією] Вл[адимирівною]. Коли так буде далі, то я не зможу приїздити до них. З Отто у мене не було ніяких розмов. Не знаю, що мені робити, чи лишати її, чи ні. В кожному разі, якщо вона працюватиме й далі так, як зараз, то треба буде їй прибавити платні. Дітонько, я вже сказала Мешу, що ми згожуємось продати за двадцять тисяч і не зручно тепер прибавляти, тим більше, що й на цю ціну щось поки що нема покупця. Правда, він ще не встиг вийти з бажаними листовно в зносини. Ні, вже прийдесть лишитись при цій цифрі. Коли б мати терпіння, то з часом можна було б, можливо, й дорожче продати, але у нас, як для покупки, так і для продажу терпіння нема. Та чи воно й потрібно?

Дітонько, напиши мені докладно, що з тобою роблять. В якій годині починається твій день, які саме вштрикнення, души? Чи береш ти ванни і як часто? Страшенно мені шкода, що ти не можеш собі навіть малесеньких розваг дозволити! Це вже просто свинство!!

Я уявляю собі, що до тебе в санаторії дуже добре ставляться. Ти можеш бути з чужими такий очаровательний, що ніхто не вдержиться, щоб не полюбити тебе. Але ти не дуже то часто цього хочеш, на жаль, і робиш часто навмисно себе сухішим та суворим з людьми.

Якби ти знав, скільки в тобі ще дитинчачого, чистого, веселого. Ти так смієшся, іноді, як сама радість! З того часу, як ти поїхав, навіть Резі перестала сміятись, а про мене й говорити нема чого.

[На полях обох сторінок дописано:] Всі ми в домі часто говоримо про тебе. Resi, Hanchen, голубки, півник і індик. Але кожен на своїй власній мові і через те дуже голосно.

Я в останній раз, як бачилась з Леночкою, говорила з нею про тебе. Знаєш, її почуття до тебе для мене не підлягає ніякому сумніву. Я не ручусь за відтінки, але що прив'язана вона сильно – це поза всяким сумнівом.

На добраніч, моя радість. Ти ясна любов моя, ніжність, спочинок і спокій. Обнімаю всього тебе! К[оха]

[Лист надрукований на друкарській машинці. Надписи на полях – від руки].

№ 119

Володимир Кирилович – Розалії Яківні

[Фрідріхрода – Рауен]

18–III–24

Вчора випав тут досить великий сніг, а сьогодні стоїть цілком повторний мороз і сонце сяє як зімою. Напевне, й у вас холодно. Як то в тебе? Холодно? Я сподівався, що принаймні тепло буде, ти зможеш сонцем користуватись. І, як на злість, зіма не вступається. А всього тиждень, як я тут. Рахунку за лікарські маніпуляції мені ще не давали, й я не знаю, скільки буде коштувати. Дуже боюсь, що загілить такі ціни, що я моментально заявлю про виїзд. Добре йому гилити з тих, які не знають, куди їм шпурнути свої гроші.

І паршиво бути в такому товаристві людині, яка мусить кожний пфенінг мати на рахункові. Не повинна така людина залізати в такі інституції, де мусить бути в товаристві нажертих грошима людей.

Ну, побачу: як рахунок буде нестерпно-великий, плюну й через тиждень виїду. Гадаю, що сьогодні одержу рахунок.

Так ти в Є[лени] Д[авидівни] ночувала? Мені здається, що цього не слід було б робити після її поведження. Цим ти показуєш, що наші відносини з нею носять той

самий характер, що й раніше. А тим часом вона своїм вчинком показала, що того відношення, про яке ми гадали (щирої дружби хоча би), в неї немає. І ти сама це визнала! Але ночуванням показуєш їй друге. Теж нещирість. Ну, та мені, власне, цілком і щиро байдуже, як її відношення до нас (чи до мене й до тебе), так і твоє відношення до неї. Мене в даному разі інтересує питання щирости з твого боку.

Дуже мені шкода, що я не можу з тобою перевіряти рукопис "С[онячної] М[ашини]". Тут стільки твоїх одміточок, що я часто ломаю собі голову, чим саме ти не задоволена в тому чи іншому місці. А якби разом, то зразу вияснилось би. Я все ж таки пробую трохи рукописом займатись. Писати буду потім, а тепер хотів би принаймні переглянути й перевірити все переписане. Та дуже трудно в таких умовах.

А ти хоч трошки працюєш?

Як же там Далінда й продаж планів? А Думбадзе? Де він і як поводитьсь?

Ну, бувай, мій Крох. Щось я сьогодні трошки знесилений.

В.

[Навколо тексту дописано:] Цілую змерзлі лапи, цілую мої очі дорогі! Ущипни Резіміну¹ за мене!

[Листівка]

Коментарі

№ 106

¹ картку від [ана] Руд[ичіва] – Рудичів Іван Опанасович (1881–1958) – український громадсько-політичний діяч, член РУП і УСДРП, за фахом правник. На еміграції жив у Відні, Берліні, Празі, а з 1926 – у Парижі, де був директором Бібліотеки ім. С. Петлюри від перших кроків її заснування до 1950 р. Його послугами як правника користувався В. Винниченко в справі видання своїх творів.

² Сиж у [ана] Панасовича – Ідеться про І.О. Рудичіва.

№ 107

¹ Ариадна Петровна – Ариадна Петрівна та Дмитро Іванович Діамандіди – знайоме подружжя Винниченків.

² Про цю картку і привітання Єлени Давидівни В. Винниченко записав у щоденнику 16 березня 1924 р.: "Картка з новосілля від Кохи і гостей. Безневинне привітання Єлени Давидівни, навіть названо "Кирилич золотко". Так ніби нічого не сталося. Дивна людина" (Винниченко В. Щоденник. – Т. 2. 1921–1925. – С. 306).

³ Л. Гогоберидзе – Ліза (Єлизавета) Гогоберідзе – сестра Єлени Давидівни.

⁴ Тамара – донька Марка Григоровича та Юлії Володимирівни Віленських. Згадує, очевидно, ту листівку, яку В. Винниченко написав Юлії Володимирівні по приїзді в санаторій (див.: Винниченко В. Щоденник. – Т. 2. 1921–1925. – С. 304).

⁵ Friedenau – передміський район Берліна.

№ 108

¹ В. Винниченко жартома називав Розалію Яківну родинним міністром фінансів.

№ 109

¹ знаки алярму – алярм (фр.) – тривога.

² "Papa Schütz" (Bademeister) (нім.) – рятівник.

³ Vesper (нім.) – вечерея, підвечірок.

№ 111

¹ новий штандпункт – штандпункт (нім.) – точка зору.

² Ausflüg (нім.) – екскурсія.

№ 113

¹ через Боткіна – Словом "Боткін" у листах називали критичні дні в Розалії Яківни.

№ 115

¹ з картин Ботічеллі – Сандро Боттічеллі (італ. Sandro Botticelli; 1445–1510) – італійський живописець флорентійської школи. На багатьох його картинах прекрасно намальовані жіночі голівки.

² Ботічеллівська Голівка – фон Морґен. У "Щоденнику" В. Винниченка (т. 2) їй присвячено багато сторінок, де вона названа також іменем Нуші.

³ потім треба laufen 1 год[ину] – laufen (нім.) – ходити.

⁴ німецьку мову треба übung робити – übung (нім.) – вправи, домашнє завдання.

№ 118

¹ *Кунке* – мешканець Рауена, послугами якого в господарських справах інколи користувалися Винниченки. У щоденнику про нього В. Винниченко записав: “Все знає: лікувати звірят, ходити за садом, лагодити груби, латати ворота і безліч інших речей” (*Винниченко В.* Щоденник. – Т. 2. 1921–1925. – С. 240).

² *була ще Нуца* – Нуца – дружина Левана Давидовича Гоґоберідзе (1896–1937) – грузинського партійного й державного діяча, брата Єлени Давидівни.

№ 119

¹ *Ущипни Резіміну* – Резіміна – варіант назви кішки Резі, про яку В. Винниченко писав у щоденнику: “Резі – принцеса, Резіміна, Резиденція, Резюме, Резистенція, Резімія. Це все її титули” (*Винниченко В.* Щоденник. – Т. 2. 1921–1925. – С. 257).

Далі буде.

Упорядкування, примітки та коментарі

Надії Миронець.

м. Київ

Отримано 26 червня 2015 р.

